

I. Stawizniski pozadk

Dženiki Bogumila Šwjela su w lěće 2022 pod titulem *Aus dem Alltag eines wendischen Pfarrers (Ze wšědneho dnja serbskeho fararja)* w čišćanej formje wušli. Šwjela (1873-1948), farar ewangelsko-lutherskeje cyrkwy, je sej wot 1897 do 1945 swoje mysle do zešiwkow zapisował. Jedna so wo samorozmołwu, z kotrejž je wón duch doby zapopadnyč spytał. Wudawačelka Annett Brězanec piše k tomu w předślowje knihi:

»Tež dženik ma [kaž jeho publikacija *Serbske praeposicyje*] charakter zběrki – zběrki mentality serbskeje wjesneje ludnosće a nazhonjenjow ludži w situaciji mjejšiny a diskriminacije.«

(BRESAN 2022: 19; z němčiny T. M.)

Šwjela zwjazowaše w swojich rozpominanjach zaznawanje wšědneho žiwjenja z nabožnymi a filozofiskimi dopóznaćemi. Přeco znowa zaběraše so wón z prašenjom, kotre moraliske naroki měł wón na swojich wosadnych stajec. Při rozlušćenju tutoho prašenja bě jemu biblija z pomocu.

Wobr. 1: **Bogumil Šwjela, 1911**
(© Serbski kulturny archiw, Budyšin)

Bogumil Šwjela (➤ Wobr. 1) je so 1873 w Skjarbošcu w Delnjeje Łužicy narodził a je 1948 pola Naumburga zemrěl. Zapis Šwjelowych žiwjenskich stacijow w *Nowym biografiskim słowniku k stawiznam a kulturje Serbow*, Budyšin 1984, znazornja, zo skutkowaše přewažny čas swojeho žiwjenja jako wjesny duchowny:

»Syn ↗ K. Šwjela; 1884-94 gymnazij w Choćebuzu, 1894-97 studij teologije a slawistiki w Berlinje; 1898-1899 wojserska služba, 1899-1903 domjacy wučer pola pruske-

ho wyška von Hohenau w Potsdamje, 1903-08 pomocny farar při klósterskej (serbskej) cyrkwi w Choćebuzu, 1908-13 farar we Wochozach (➤ Wobr. 2) w Hornjeje Łužicy a 1913-41 w Dešnu

Wobr. 2: **Wochozy w Hornjeje Łužicy** (© Serbski kulturny archiw, Budyšin; foto: Błažij Nawka, 1957)

Timo MEŠKANK

Lipšćanska uniwersita, Institut za sorabistiku

Bibliske mysle w Šwjelowych dženikach: Zaznawanje woprawdžitosće přez ewangelskeho duchowneho

Biblical thoughts in Šwjela's diaries: Seeing the world through the eyes of an evangelical clergyman

Bogumil Šwjela (1873–1948), a pastor of the Evangelical Lutheran Church, recorded his thoughts in his notebooks from 1897 to 1945. In 2022, these diaries were published as a book titled *Aus dem Alltag eines wendischen Pfarrers* ("From the Everyday Life of a Sorbian Pastor"). The text is a self-narrative through which Šwjela sought to capture the spirit of the time. The present paper attempts to interpret the ways in which he dealt with the question of the meaning of the Sorbian language not only for his own identity, but for that of all Sorbs. The article further presents the pastor's work in the countryside, where he took every opportunity to teach the Bible. For Šwjela, work with biblical texts was a useful component of his pastoral activities. In this regard, he was more successful in the religious than in the Sorbian national sphere. With his pastoral activities in the church and at school, he could not prevent the decline of Sorbian language and culture, as he was also unable to pass on the language in his own family.

Keywords: Sorbs; Lusatia; Šwjela, Bogumil (1873-1948); pastorate; memoirs; religious writings; biblical studies; nationalism; Germanness; Slavness

Number of characters / words: 23 303 / 3 581

Number of figures: 6

Secondary language(s): Lower Sorbian; Upper Sorbian; German

(► Wobr. 3) w Delnjej Łužicy, 1941 na wuměnk, wuhnaće z domizny a přesydlenje do Rudolstadta.« (NBS 1984: 556)

Wosebje po Přenjeje swětowej wójnje je so Šwjela ze žiwjenski podawkami we Łužicy rozestajeć dyrbjał, kiž běchu za njeho jako fararja a serbskeho prócowarja hórke: woteběranje cyrkwinskeje bytosće wjesnjanow, spad awtority duchowneho, zeswětnjenje šulstwa a poněčimne pozhubjenje serbskosće.

II. Serbski lud versus serbska rěč

Bogumił Šwjela je so dokładnje ze serbskej rěču zaběrał, hačrunjež njebě wona rěč jeho maćerje, kiž bě Němka. Štož nastupa přiswojenje a wobknježenje serbsčiny, bu tuž nan jemu z přenim wučerjom. Kito Šwjela (1836-1922) džělaše jako wjesny wučer w Delnjej Łužicy a redigowaše wot 1864 do 1915 čestnohamtsce jeničke delnjoserbske nowiny *Bramborski Ɣerski zaƔnik* (NBS 1984: 558). Šwjela wšak wosta po dopóznaću jeho biografa Dietmara Schulzeho do 1918 z redaktorom, doniž přesta *Bramborski ZaƔnik* 4. apryla pjenježnje nuzy dla wuchadžeć (SCHULZE 2019: 276 sć.). Dalša wosoba, kiž pohnu jeho k blišej zaběrje ze serbsčinu, bě Arnošt Muka (1854-1932). Jemu přidžěla do tezawrusa *Słownik dolnoserbskeje rěcy a jeje narěcow*, Sankt-Peterburg – Praha 1911-1928. Jako rěčespytnik pak měješe Šwjela swojorazny přistup k maćiznje: pytaše w rěči za duchom luda. Zwurazni to na přikładne wašnje w předślowje publikacije *Serbske praeposicyje*, Budyšin 1934:

»W psiduce nastawku som zestajał hugrona z luda, [...]. Z tych psikładow zmauwjo wón swojeje rěcy, swójogo ducha, z nich hukioomy někotare pódejzeće wšednego žyweńa a hobchadańa rědne serbski hugronis. To jo mě było to wosebnejše: nic aby psawidla namakał, kak serbska praeposicyja se naložujo, ale aby se huknuło, kak z pomocu praeposicyjow Serb swójo grono stwóri a co wšykno w takem słowcyku štycy.« (SCHWELA 1934: 3)

Za Šwjelu potajkim njebě rěč čista akademiska naležnosć za deskriptiwne přepytowanje abo preskriptiwne hódnoćenje, ale srědk tekstoimanentneje interpretacije. W tutym zwisku dyrbymy tež zrozumić jeho zapis do dženika 16. 5. 1906:

»Gaby my jano serbsku rěc ako taku kšěli žaržaš, [by] nam wšo jano bylo, kaki jo serbski lud, ga my by serbski lud ku kańeńu mjazy narodami hucynili. My pak dejmy z togo mocnego kańeńa někaki rědny rěd k božej cesći a k wjaselu cłowekow hurubaš, rowno ako psed starym musejom w Barlińu z kańeńa hurubana wasa jo.« (BRESAN 2022: 102)

Šwjelowo prócowanja wo zdžerženje rěče měřjachu so tuž přeco na znadobnjenje powahi serbskeho luda. W jeho zrozumenju dyrbjał kaž kóždy cłowjek tež kóždy lud měć swój eksistencny zaměr. W čim pak widžeše Šwjela zmysł wobstaća Serbow? Na tute transcendentalne prašenje wotmołwi wón w němskej rěči 22. 4. 1912:

»Was ist nun das Ziel des wendischen Volkes? Aufgehen im Deutschtum? Das wäre Selbstmord. Unser Ziel sei nach Außen hin: Evangelisation der Slaven, nach innen: Kräftiges religiös-sittliches Leben.« (BRESAN 2022: 185)

Ze Šwjelowym předewzaćom dowonka, ewangelsku wěru mjez Słowjanami rozšěrjeć, nochcemy so tu bliže zaběrać. Skedžbnjamy w tutym zwisku jenož na jeho knižku *Evangeliska wěra mjes Ssłowjanami*, Budyšin 1915. Swoje předewzaće donutřka, nabožno-póccíwe žiwjenje Serbow krućić, chcyše wón docpěć z dokładnym studijom biblije a posředkowanjom teologiskich dopóznaćow w ertnych a pisomnych tekstach kaž w cyrkwi tak w šuli. Nic podarmo prašeše so wón retorisce – znowa w němskej rěči – 1. 1. 1911:

»Für wen arbeiten wir in Schule und Kirche? Nicht in erster Linie für den Staat, sondern um Kinder zu dem Herrn zu führen, deshalb Muttersprache nötig.« (BRESAN 2022: 164)

Z toho da so wučitać, zo za Šwjelu njebě serbska rěč prosty srědk mjezsobneho dorozumjenja, ale skerje srědk posředkowanja nabožnych mysłow ze zaměrom, póccíwe žiwjenje zdobyć. Ryz napominanje, serbsce rěčeć, bě jemu přemało. W dženikowym zapisu 2. 7. 1911 wón to – nětko w hornjoserbskej rěči – jasnje zwurazni:

Wobr. 3:
Dešno w Delnjej Łužicy
(© Serbski kulturny
archiw, Budyšin; foto:
Arnošt Černik, 1955)

»Tak tež njeje wužitne džěcom cyło prajić, zo dyrbyja serbski ryčec, ale podaj jim dosć dobre duchneje cyroby we serbskej ryči, dha njebudža za nimskim pominać.«

(BRESAN 2022: 175)

Za cyrkwinske žiwjenje pak wón wuznam čisteje, to rěka korektnje serbšćiny w dženikowym zapisu jutrońčku, 12. 4. 1903, wuzběhny:

»Ažo gaž se lužom pśistojna serbska namša pśigotujo, ga budu teke pśiś, gaž pak farař pśecej zmolki gotujo, ga luže lušej wostanu doma.«

(BRESAN 2022: 66)

III. Serbstwo mjez němcowstwom a slowjanstwom

W dobre, jako Šwjela swoje dženiki pisaše, je delnjolužiske serbstwo hladajcy na substancy zhubjało. Na rozdžěl wot Hornjoserbow wšak njejsu so Delnjoserbja po čěskim přikładze wo to prócowali, přez towarstwowe hibanje a založenje institucijow drjebjacu so narodnosć skrućec. Jeničke do luda skutkowace narodne zhromadženstwo wosta w léće 1880 založene towarstwo Mašica Serbska. Wone bě cyłk wučencow, ale tež burow, rjemjeslnikow a wikowarjow, kiž so wo to staraše, zo bychu so nabožne spisy kaž tež najwšelakoriše spěwniki a knižna protyka *Pratyja* nakladowali a w ludže rozšěrjeli. Přez kulturne wječorki a spěwne swjedženje so Mašicy Serbskej poradzi, delnjoserbsku spisownu rěč do serbskich wsow a domow njesć (NOACK – SCHURMANN 2010: 16-21). Mysl slowjanskeje wzajemnosće wosta delnjoserbskim duchownym a wučerjam cuza, tuž njeje džywa, zo njenaspomnja Pawoł Nowotny (1912-2010) w swojim nastawku z léta 1963 *Die Bedeutung der slawischen Wechselseitigkeit für die Entwicklung der sorbischen Literatur und Wissenschaft* (*Wuznam slowjanskeje wzajemnosće za wuwicé serbskeje literatury a wědomosće*) žanoho Delnjoserba. Šwjela njebě w tym nastupanju wuwzaće, hačrunjež wón nutřkownje chablaše. Hladajo na narodne položenje luda bě wón mjenjenja, zo Serbja njejsu wobstatk slowjanskeje zhromadnosće. W lisće čěskemu studentej Jiříjej Danešej, kotryž chcyše jeho za to zdobyć, z pomocu pohladnicow za twar Serbskeho domu w Budyšinje wabić, wotmołwi wón 21. 1. 1898:

»Naš serbski lud nječuje po slowjansku, a hdy bychmy chcyli jemu naščepić slowjanske (we wěštej mysli pan-slowjanske) čuća, bychmy jemu podržali nerv žiwjenja, bychmy so cuzych činili w swojej domiznje.«

(BRESAN 2022: 45)

Najebać to nochcyše so wón tym přizamknýc, kiž němcowstwo nad slowjanstwo stajachu. W formje alegoriskeho přirunowanja podšmórny wón 28. 1. 1898 swoju poziciju, kiž wotpowěduje rysowanemu člowjekej A., a nic člowjekej B.:

»Dwa cłoweka możotej k tom samem huznašu pśiś nad jadneju wěcu, ale dla tog sameg huznaša napřecne cyńeńe cyniš. Na pśikład gaž B. huznajo, až slowjanska kultura jo radně niżej nimskej, ga se togodla wot Slowjanstwa wothobrosijo; gaž A. to same huznajo, ga staji swoju moc a procu na to, aby slowjan[s]ku kulturu pozwignu.«

(BRESAN 2022: 46)

Wobr. 4:
Bogumił Šwjela
ze swójbu, 1918
(© Serbski muzej,
Chóšebuz)

Swoje nastajenje, so za serbstwo zasadžeć, a swoje mocy, tutón nutřkowny pohon zeskutkownjeć, njeje móhl Šwjela z realnych wobstejnosćow we Lužicy čerpać. Nawopak, tute wobstejnosće bychu jeho skerje k rezignaciji wjedli, hdyž samo serbski kantor zaničowanju serbstwa dopomhowaše. Nazhoni to bolostnje, jako so podarmo wo to prócowaše, swojim džěcom (► Wobr. 4) serbšćinu zbližic. Z dženikoweho zapisa 5. 1. 1912 wo tym – w hornjoserbskej rěči z němskim poslovnym citatom syna – zhonimy:

»Powjedam wječor při ložu Mětkoju wot stworjenja swjeta serbski. Duž Kitko praji: Wir dürfen nicht wendisch sprechen, der Herr Kantor hat es verboten.«

(BRESAN 2022: 183)

Šwjela je zastupował t. mj. protestantisku džělowu etiku, kotruž je jako přeni němski sociologa Max Weber (1864-1920) wopisował. Wona hodži so skrótka takle zjimać:

»Džěło dyrbi so jako žiwjenski zaměr wot Boha chcyjo wobhladować, wone dyrbi so tak derje kaž móžno wukonjeć a džěło dyrbi jako winowatosć pláćić, kotrež wuwjędzemy, dokelž so wuwjesć ma.« (HIMANEN 2001: 27; z němčiny T. M.)

Tuž njeje džywa, zo namakamy w Šwjelowych dženikach hustodosć jasnu namołwu do džěła. Tuta namołwa bě přeco zwjazana ze zaměrom, pozběhnyć serbstwo. K tomu wón na př. 6. 6. 1912 přispomni:

»Hdyž se přenimcujemy, dha wužiwamy plody cuzeho džěła, hdyž serbujemy, dyrbymy sami džělać, tehodla čažšo serbować hač nimcować.« (BRESAN 2022: 192)

Abo 8. 1. 1929:

»Stawajucy lud cyni statki. Mrějucy lud pišo spomněnki.« (BRESAN 2022: 431)

Raznje wupraji so wón 12. 6. 1931 přeciwo narodnej rezignaciji:

»Młogi groni, až zachadaće Serbstwa jo Boža wola. Z tym samym pšawom možo něcht groniš: »Ja som gnilej, moj nan běšo gnilej, z takim jo boža wola, až moja žywnosć zo ku gruntu.« (BRESAN 2022: 481)

Chrystusowa njesebičnosć bě Šwjeli w džěle z příkladom, nic Judašowa sebičnosć, kaž wón 17. 3. 1906 do dženika zapisa:

»Kristus groňašo: Ja dajom se samego za Was. Judas groňašo: Co cošo Wy mě daš? Tak hyšći žinsa te luže, kenž ze swěta a z procha a zeńe su, pšašaju psi kuždej wěcy: Co mě za to bužo? Co wot togo mam? Co psi tom zaslužym? Te pak, kenž z Boga su, grońe: Ja dajom se samego za swojich bratšow a nępšašam za mytom.«

A doda:

»Nastala jo mě ta mysl psi hobmysleńu zěła a něžěła ceptařow za Serbstwo.« (BRESAN 2022: 98)

IV. Ewangelski křesćan jako swětny džělaćer

Bogumił Šwjela je so jako ewangelski křesćan z protestantskej džělowej etiku zrozumil. Tole zwuraznja mjez druhim dženikowy zapis z 23. 5. 1928:

»Kšesćijanstwo nějo, až ty wěriš we psiduće něbjo a helu, ale až ty how na zemi pšez twoju wěru něbjo maš a něbjo gotujoš drugim. Potom bužo se to psichodne samo psinamakaš.« (BRESAN 2022: 403)

Lěpšinu ewangelskeje nabožiny – na rozděl wot druhich křesćanskich nabožinow – widžeše wón w tym, zo je ewangelski wěriwy napominany, sam Swjate pismo čitać a z njeho etiske kaznje za Bohu spodobne žiwjenje zdobywać. K tomu piše 27. 10. 1906:

»Ewangelski kšesćijan možo sam pócera[s] ze žrědla Božego słowa, nęewangelski musy byš spokojom z tym, což druge jomu powdaju we gjarncu.« (BRESAN 2022: 111)

Nic jenož jako ewangelsko-lutherski farar přesadzi wón narok wšědneho čítanja w bibliji, ale tež jako nan w swójbje. Z dženika zhonimy, zo přinjese jemu syn Kito 28. 2. 1914 prašenje ze šule, hač w swójbje wječor stajnje bibliju čitaja:

»Kak derje, až možach groniš: jo. Won: Kněž [ceptař] Káske jo gronił, chtož w bibliju lazuj, ten jo glucny.« (BRESAN 2022: 211)

Hladajo na tutón kruty, na Swjate pismo so zložowacy přistup k zmištrowanju žiwjenja njeje džywa, zo hódnoćeše Šwjela njekřesćanske abo ateistiske zhromadženstwa jako mjenje kmáne, idealne duchowne byće docpěć. Wšědny nadawk ewangelskeho křesćana sej wón 27. 8. 1927 wospjet potwjerdzi:

»[Ž]ělať na Twojom nutšikownem duchnem byšu. Cytaj bože słowo.«

A zdorazni mysl z negatiwistiskim wotkazom na swobodnych murjerjow:

»Žedno towarisťstwo, daši jo loža abo drugi zwěstk, náma nic, což pšehušyło hucby biblije.« (BRESAN 2022: 371)

Zrozumimy-li Swjate pismo w křesćanskim zmysle, tak zestaja so wone ze Stareho a Noweho zakonja. Šwjeli wšak njeběštej wobaj zakonje runohódnej. Stary zakon jako Swjate pismo židowstwa přiwza wón jenož w tej měrje, w kotrež so w nim přichad Mesiasa, to rěka Jězusa Chrystusa, připowěda. Jedna so potajkim wo t. mj. chrystologiske wułożowanje Stareho zakonja. Tomu wotpowědujo zapis sej wón 22. 12. 1897 do dženika:

»Rowno tak, kaž reformacija jo ze wšych nabožnych wuželkow perwejeje katolskeje cerkwy jano to wzela a pšipoznała, ako spěchujuce, tak dej kšesćijanska cerkwa z plodow perwejeje žydojskeje (starozakonskeje) pobožnosći jano te ako pšawe pšipoznaš, kotrež se z Jezusoweju hucbu zmakaju (to jo profetism).« (BRESAN 2022: 37)

To pak njewoznamjenješe, zo měł so Stary zakon začisnyć. W alegoriskim přirunanju wón woznam wobedu zakonjow 18. 11. 1932 zjima:

»Stary testament porowno nowemu jo ako pšerywaće zemje porowno sažonemu bomoju. Pšigotowaće, ale třeбно, pšewšo hužytne.« (BRESAN 2022: 513)

Žiwy katolicizm kaž tež praktikowane židowstwo služestej Šwjeli jako špihel, w kotrymž wón nabožinsku praksu ewangelskeje cyrkwy pruwowaše, hódnoćeše a wusměrješe. Na přikladne wašnje wuchadza to z dženikoweho zapisa 24. 10. 1929, formulowany w němskej rěči:

»Vom Gottesdienst zum Gemeindeleben ist der Weg, den die Kirche gehen muß. Aus dem Judentum u. dem Katholizismus ist noch zu stark der Gedanke des Gottesdienstes als opus operatum. Dagegen steht das neutestamentliche Wort: ein reiner u. unbefleckter Gottesdienst ..., also sozial, d. h. gesellschaftlich u. sittlich zu arbeiten an sich u. an der Gnade.« (BRESAN 2022: 446)

Přenistwo měješe so potajkim etisko-moraliskemu džělu we wosadnym žiwjenju připisać, nic kultowemu ritusej w Božej službje.

V. Bibliske teksty w dušepastyrstwe wšedneho a swjateho dnja

Bogumił Šwjela je wot 1903 do 1941 jako ewangelsko-lutherski farar (➤ Wobr. 5) skutkował. Biblija bě jemu žórlo dušepastyrstwa. Za přédowanja a wěrowanja, za pačersku wučbu a chorbne wopyty a nic naposledk za pohrjebje sahaše wón za bibliskimi tekstami. Ze Stareho zakonja naspomnja wón w dženikach jenož profetiskej knize *Profet Jesaias II*, to rěka Jesaias 40-55, a *Profet Jeremias* kaž tež *Ten psaltař*, konkretnje psalmy 4, 39, 77, 92, 109, 112 a 116. Najlubši bě jemu po zdaću tróštny psalm 77, dokelž jewi so w dženikach trójce, na př. za čas wójny 3. 10. 1941:

»Grešanowy padnuł. Mama pšijžo z tym pismom, námžo se do togo namakaš. [...]. Lazujom jej 77. psalm a wona klěkno dołoj bjatujuca. ›Jolic hyšći žedne štundy žywy był, ga jo teke bjatował.« (BRESAN 2022: 669)

Wobr. 5:
Konfirmacija
w Žyłowje, 1925
(© Serbski kulturny
archiw, Budyšin; pri-
watne wobsydstwo)

Jednotliwy dženikowy zapis móžemy hustodosć jenož zrozumić, jeli sej k tomu wotpowědny bibliski tekst přečitamy. To nastupa na př. loskoćiwu temu, kotruž zjima Šwjela 15. 11. 1924 skrótka takle:

»W[ě]rowańe dwěju rozwěrowaneju (Konzak-Syłow), pytach text z wotcyněnom biblije a namakach Jeremia 7,3.« (BRESAN 2022: 329)

Bibliski tekst nam wjace přeradźa:

»Tak źejo ten Kněz Cebaot, ten Israelski Bog: pólěpšujšo wašo žywjenje a wjazym, ga cu ja hu was bydlis na tom měsće.« (BIBLIJA 1868 I 2020: 708)

Potajkim sposrědkowa wón znowa zmandželenymaj etisku kaznju za Bohu spodobne žiwjenje přez bibliski tekst. Za předowanja wob cyrkwinske lěto stejachu Šwjeli t. mj. epistelowe přédowanske knihi k dispoziciji, bohužel jenož w němskej rěči. Z dženikoweho zapisa 29. 3. 1906 zhonimy, kak je sej wón pozbudjenje do džěla zdobył:

»Žiw! Pytam za textom za sichy pětč, by rad wzel Jesaja 53,1-12, ale nenasakam pśedlogu, za kotarejuž se mogal tšocho zložys[,] a hoblutuju, až we mojich knižkach lěbda něchten ten text jo hobžěł. Toš wotcynim Gerokowe Epistelowe přatkowańa a to rowno na boce 270, žož ten text jo hobžěłany ako na Matijasowy žení. To jo žiw. To jo znańe, až nad tym slowom dejm přatkowaš.« (BRESAN 2022: 100)

Z Noweho zakonja wobmjzjuje so Šwjela w swojim dženiku na dwaj wot štyrjoch ewangelijow – *Evangeliom swětego Matthejusa* a *Evangeliom swětego Lukasa* – kaž tež na listy třoch swjatych – *List swětego Pawoła na ... Prědny list swětego Pěťša* a *List swětego Jakuba*. Najhusciošo naspomnja wón swjateho Pawoła, kotryž jewi so šěš króc, na př. 27. 5. 1923:

»Po namsche pschižo mlody Haz rosgořony, dla zogo jogo bom w prjatkowańu pschimał. Přatkowach nad słowom 2. Kor 13,11-13 a naspomněch, až kschesczějany deje ako bratschji mjasy Bobu žywe bysch a nedeje psched bwetnym budom skjaržysch, ale bwoju wez we modlitwe psched tym kněsom huruwnasch. A rowno Haz skjaržy se bwojeju bōtschu dla derbstwa abo wona s nim. Zeła gmejna na nogo gledala!« (BRESAN 2022: 307)

Znowa je wón tak wosadnym z bibliskim tekstom etiske kaznje zblížil:

»Naslědku, lube bratsi, wjaselšo se, bužčo dopohnjone, troštujšo se, bužčo jadnakeje mysl, mějšo měr, ga bužo ten Bog teje lubosci a togo měra z wami byš.« (BIBLIJA 1868 I 2020: 1254)

Wosebje Šwjelu wjeseleše, hdyž wosadni sami za bibliskim tekstom žadachu. To jemu wopodstatni, zo njebě jeho dušepastyrské džěło podarmo. Jako přikład njech služi dženikowy zapis z 22. 10. 1929:

»Žylojski Fitzner pomina ako text k wěrowańu 1 Korintharjow 5,8 ad hoc pśemeńone. Nad tym sym raz přatkował a to jo se jomu deře spodobało a »jej« bužo teke deře, až wot togo něčo slyšy.« (BRESAN 2022: 446)

Naspomnjeny wurězk z teksta *Prědny list swětego Pawoła na Korintharjow* klinči takle:

»Tak žaržmy jatšy, nic we starem kwasu, daniž we kwasu teje zlosći a šybalstwa, ale we njekwasonych klěbach teje cystosci a wěrnosci.« (BIBLIJA 1868 I 2020: 1232)

Čitanje bibliskich tekstow wšak bě za čas Šwjeloweho dušepastyrského skutkowanja w přěnim rjedže naležnosć duchowneho, hdys a hdys pak namaka so tež wěriwy, kiž sam wot so za bibliju sahnj. To zhonimy ze zapisa 17. 6. 1938:

»Hogledach Koranoju staremu. Namakach jogo nad bibliju, kotaruž jo k diamant[n]ej swajžbe krydnuł. Jo wot zachopenka lazował, běšo w knižkach Makabejařow. Won a jogo žeńska stej juž wěcej razow celu bibliju serbski a nimski pšelazowalej.« (BRESAN 2022: 625)

Młodzinje přibližowaše Šwjela wobsah biblije w pačerskej wučbje. Hustodosć pak pytny, zo njebě konfirmandam woznam toho abo tamneho zapřijeća jasny. A to kaž w serbsčinje tak w němčinje, kaž nam dženikowej zapisaj ze 16. 6. 1928 a 8. 9. 1928 přeradźitej:

»Na pšašawu. Pšašam, co jo winica. Nichten něznajo to slowo. Jadno žowćo groni: To jo žeńska, ako winu ma.« (BRESAN 2022: 410)

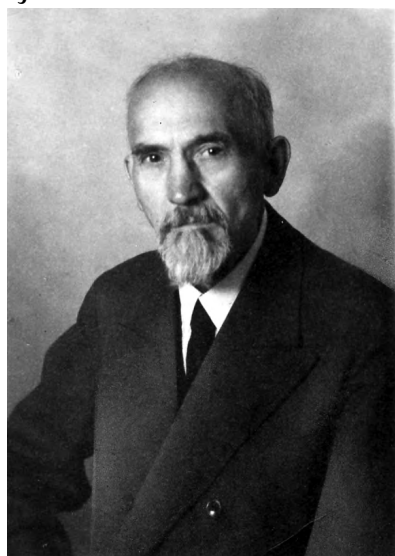
resp.

»Cora na pšašawu lazuju Galatarjow 6,1-10. Karlowy lasuju nimski: So wird er an ihm selber Ruhm haben. Ja markuju, až to něrozńejo. Pšašam nogo, co jo Ruhm? Něwě. Po chyli zwiga Lotriny svoj palc a groni: To jo jaden schnaps.« (BRESAN 2022: 444)

Šwjelowy narok, wobstajnje z bibliskim tekstom džělać, wopodstatni dženikowy zapis z 9. 7. 1908. W nim sej awtor wuspěch swojeho skutkowanja zapisa:

»Friseur Ludwig Golina pšizo a co pšestupiš na ewangelsku wěru. Hulicujo wot katolskego nabožnistwa. [...]. Powědach wěle z nim dla biblije, wěry, sacramentow. Cytach zachopěnk Lukasa a won pšaša, lěc ja to teke mojej wosaže tak gronim. »Wot toho wšykneho nějom hyšći žednje nic slyšal.«
(BRESAN 2022: 140)

Zjeće

Wobr. 6:
Bogumił Šwjela, 1930
(© Serbski kulturny
archiw, Budyšin)

Džěło z bibliskim tekstom bě Šwjeli (➤ Wobr. 6) z wužitnym wobstatkom dušepastyrškeho džěła. Wuspěch žnjeješe wón z tym na nabožnym, mjenje na narodnym serbskim polu. Ze swojim skutkowanjom jako farar w cyrkwi a šuli njemóžeše wón spadej serbstwa zadžěwać, tež w swójbje so jemu njeporadzi, serbsku rěč dale sprosředkować. Facit wosobinskeho žiwjenja sčahny wón w džěnikowym zapisu 28. 10. 1945:

»Což něceje žyweńe gódne běšo, nélažy jano we tom, což jo cynil, ale snaž wěcej, což jo skomužil. Což smy cynili we zjadnosći z nutšikownym glosom, to lažko zabywamy, což pak cynili něsmy, to pitwa we wědobnosći.«
(BRESAN 2022: 697)

Najebać trochu negatiwistiskeho podzynka wostanje po nim tola něšto, štož měło křescanej a Serbej samozrozumliwe być – čitanje bibliskich tekstow w dobrych a złych časach jako žórlo duchowneho wožiwjenja. Njeje tuž dži-

wa, zo napominaše Šwjela 8. 7 1933, potajkim po nastupje knjejstwa němskich nacionalsocialistow, čitarjow nowin *Serbski Zašnik* pod nadpismom *Do biblije*:

»Přches tšchizašća lět lažy mě na hutschóbe, sawolašch Berbskich bratřchow k lafowa[n]ju biblije. Ssom be tomu wótlěkał, měnezy, až k tomu blufcha wóbebné Bóže powolańe. Ale něblufcha k tomu niz ako lubočz a wóla. Sachop a ty bužofch našgónišch, kak přchedewfchym w duchnych wězach be dopólnijo blowo: »Mója móz be šjawi we twójeje blabofczil.« Našcha zerkwja ma winikow we bebe a fwenka Bebe. Třchach nam jo, gaž do přchichoda be myšlimy. Měr a móz pak nienamakamy niži ako we Bóžem blówe. Swěžmy be k lafowańu Berbskeje biblije šami fa be, fe šwójimi domaznymi, f přchijašchelami a šuředami. Šlubijmy Bebe, zož w bibliji namakamy, abo zož wóna nam jo, bebe hugronišch a hopišašch ku šgromadnemu duchnemu mózowańu a hochložeńu. Dašchi naštańo w kuždej wšy bratřchojftwo lafowańow biblije, dašchi naštańo f biblije duchne wótnoweńe našchogo luda!«
(SCHWELA 1933: 130)

Literatura

- BIBLIJA 1868 I 2020 *Biblija. Nowošišć na zaklaže serbskeje Biblije z lěta 1868* (wud. Spěchowanske towaristwo za serbsku rěc w cerkwi z. t.), Chóšebuz 2020.
- BRESAN 2022 BRESAN, Annett (wud.): *Aus dem Alltag eines wendischen Pfarrers. Die Tagebücher von Bogumił Šwjela I Gotthold Schwela 1897-1945* [= Schriften des Sorbischen Instituts, 70], Bautzen 2022.
- HIMANEN 2001 HIMANEN, Pekka: *Die Hacker-Ethik und der Geist des Informations-Zeitalters*, München 2001.
- MUKA 1911-1928 MUKA, Ernst: *Słownik dolnoserbskeje rěcy a jeje narěcow*, Sankt-Peterburg – Praha 1911-1928.
- NBS 1984 ŠOLTA, Jan – KUNZE, Pětr – ŠĚN, Franc: *Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow*, Budyšin 1984.
- NOACK – SCHURMANN 2010 NOACK, Martina – SCHURMANN, Pěš: *Mašica Serbska – 130 Jahre Bestrebungen zum Erhalt der niedersorbischen Sprache und Kultur / Mašica Serbska – 130 lět procowanja wo zdžaržanje serbskeje rěcy a kultury*, in: *Serbske drogotki / Sorbische Kostbarkeiten* [= Edition des Wendischen Museums, 5], Cottbus/Chóšebuz 2010, s. 9-52.
- NOWOTNY 1963 NOWOTNY, P[aul]: *Die Bedeutung der slawischen Wechselseitigkeit für die Entwicklung der sorbischen Literatur und Wissenschaft*

besonders in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts, in: *Zeitschrift für Slawistik* 13 (1963), H. 1, s. 211-221.

SCHULZE 2019 SCHULZE, Dietmar: *Christian Schwela. Wendischer Lehrer, Kantor und Redakteur / Kito Šwjela. Serbski šulař, kantor a redaktor*, Drebkau 2019.

SCHWELA 1933 SCHWELA, [Gotthold]: *Do biblije*, in: *Sserbiki Zašnik* 84 (1933), c. 25, s. 130.

SCHWELA 1934 SCHWELA, G[otthold]: *Serbske praeposicyje. Pó hugronach z ludowych bust hobžěłane a zestajane*, Budyšin 1934.